

L'exili i el futur digital, mons per conèixer

La magnitud del drama de l'exili del 1939, el més intens, nombrós i llarg de la història, no ha estat encara reconstruït del tot, amb precisió. Se'n coneixen un gran nombre de casos personals, cada cop més, però no l'abast real i precís de la diàspora, i les xifres són en general aproximades. Això va quedar clar en les intervencions que es van poder sentir al congrés dedicat a l'exili, coordinat per Pelai Pagès.

Quants republicans van ser internats en passar la frontera pirinenca, i quant de temps va restar-hi cadascú? Quants als camps de l'Àfrica francesa? De quina part de l'estat espanyol provenien? No es pot saber. Les autoritats franceses, que no havien previst la *invasió*, no van començar a fitxar els internats fins al cap de molts mesos, quan una part important n'havia pogut eixir. Tampoc no se sap la xifra precisa dels que van trobar acollida a Mèxic, Veneçuela, Xile o Cuba.

En contrapartida, se saben els noms dels internats als camps nazis. Aquesta informació es troba a internet. Estudiats per Josep Miquel Santacreu, s'ha vist que la major part eren soldats de lleua que, integrats a l'exèrcit francès, van ser fets presoners pels alemanys.

Sobre els francmaçons exiliats tampoc no se'n sabia gran cosa, va explicar Vicent Sampedro. Interessat recentment per la sort d'aquest grup a l'exili, ha constatat, com era previsible, que, en passar els Pirineus, van rebre l'ajut dels seus germans de l'altra banda, que els van oferir allotjament i protecció, de forma que es van estalviar l'internament als camps, o van estar-hi poc temps. A més, a tots els va ser més fàcil de travessar l'Atlàntic, perquè els esperaven amb els braços oberts a Mèxic, Veneçuela i Xile. I tant a l'estat francès com als països americans, van poder obrir-hi lògies i tallers.

La vida dels militars republicans exiliats podria donar lloc a moltes novel·les i d'una gran majoria se'n tenen només unes poques dades, o bé no s'han divulgat prou. Gabriel Cardona s'hi ha interessat, i ha detectat que gairebé tots acaben a Mèxic.

Com cada any, els congressos dels Octubre han convidat els participants a l'exploració. Quina fou la magnitud de la diàspora que seguí la victòria de Franco; els nous horitzons que va obrint la literatura digital; i la imbricada relació entre periodisme, literatura i cinema: aquests han estat els temes dels congressos organitzats durant la Setmana dels Octubre al bell mig de València.

Dels religiosos exiliats, va dir Joan Bada, tampoc no se'n saben les xifres reals. Resten encara uns quants anys perquè es puguin consultar els arxius eclesiàstics corresponents a la guerra. I, a més, molts religiosos eren enviats pels seus superiors a missions, com a càstig, cosa que n'emascara el recompte.

Allò que serà de mal quantificar és el mal que l'absència dels exiliats –gran part de la intel·lectualitat– ens va causar.

Si el món s'acaba, ja tornarà a començar.

La gent que escriu per a paper o per a blogs o etcètera, i la que, diguem-ne, escriu programa; la gent de les llibreries i la que fa teoria literària, la que fa crítica i la que llegeix en paper o en pantalla: no acabaríem mai, si ara haguéssim de fer una llista de la confluència d'interessos i perspectives –i interrogants també– que han passat per les sessions del XXI Encontre d'Escriptors, que s'ha dedicat a “La literatura digital” i que ha mostrat fins a quin punt la temàtica és, ara i aquí (i aquest *aquí* inclou tota la part del món que s'ho pot permetre), candent.

L'Encontre tenia per objectiu, en paraules de la seva coordinadora, la professora de la Universitat de Barcelona (UB) Laura Borràs, “combatre amb coneixement la intimidació de la modernitat”, i hi ha reeixit. Sense pretendre donar respostes que possiblement no hi són, sessió a sessió s'han anat exposant,

però, les diverses arestes d'un terreny emergent, d'una realitat que cada vegada es fa més (virtualment) palpable i que reclama atenció. Si la relació entre tecnologia i literatura, raonava Borràs, per exemple, ha tingut “una història llarga i venerable”, sembla que no hi hauria d'haver motius per a l'alarma (i el terme no és excessiu: ja hi ha qui ha predit la fi de la literatura, assassinada a cops de bit) només perquè els temps hi introdueixin noves eines i, alhora, noves possibilitats.

Des d'una posició, per tant, que no s'alinea amb la incondicional tecnofília però que tampoc no vol caure en l'apocalíptica tecnofòbia (al capdavant, ja va recordar el professor Alckmar Dos Santos, de la Universitat Federal de Santa Caterina, al Brasil, que “mai no s'ha pogut mantenir cap mena de ludisme que renegui de la complexitat tecnològica”), l'Encontre ha anat analitzant “allò que passa” (la poesia digital i la narrativa hipertextual –creacions que trenquen els compartiments artístics i que ja es pensen per al món electrònic i només es poden llegir i sentir al seu dedins, és a dir, que no admeten la impressió–, el fenomen dels weblogs, les wikis, el ciberteatre, etcètera), ha posat la informació sobre la taula i ha deixat el debat obert perquè cadascú vagi confegint les seves pròpies conclusions.

Més enllà de la forma que prenguin alguns continents literaris (els ja famosos *e-readers* o aparells per a emma-

gatzemar-hi centenars d'*e-books* i, se suposa, llegir-los també), el debat es va centrar especialment en la qüestió dels continguts: s'hi mostraren les elaborades propostes que ja fa temps que presenta l'*e-literatura* (amb poemes d'una sola lectura o relats sensorials o GPS poètics o qualsevol cosa que la ment humana sigui capaç d'idear i la tecnologia li permeti de convertir en realitat) i es dibuixaren en l'aire interrogants amb voluntat d'estímul. L'escriptor Xulio Ricardo Trigo, per exemple, en formulava uns quants: "Què passarà quan el suport interactue amb la novel·la? Fins a quin punt això pot transformar el gènere? Serem capaços de reproduir el plaer de fer sorgir la nostra imaginació a través de l'abstracció, com fa la lletra impresa? El resultat de tot això serà literatura o una altra cosa?"

Una relació promíscua. Si a l'Encontre d'Escriptors es deixaren per resoldre uns quants interrogants, a l'últim congrés que es va dur a terme durant la Setmana dels Octubre, el de mitjans de comunicació, també quedaren bona cosa de preguntes en l'aire. La cita, que enguany abordava la virolada relació entre el periodisme, el cinema i la literatura, va reunir professionals de tots tres camps per mirar de definir i identificar els porosos límits de cadascuna de les disciplines. Conclusió: el cinema beu tant del periodisme com el periodisme beu de la literatura i viceversa. I, enmig d'aquest revoltim, d'aquesta relació promíscua, com la va catalogar el professor de l'Autònoma de Barcelona Alberto Chillón, queden gèneres com ara el documental, el reportatge novel·lat o el cinema adaptat a partir de llibres que troben en aquestes confluències l'essència del seu ésser.

Ho sap bé, per exemple, Ventura Pons. Bona part de les obres d'aquest cineasta són adaptacions de llibres ja escrits. "A voltes els guionistes descobrim pel·lícules en textos literaris d'autors que no veuen en els seus propis textos un valor cinematogràfic", explicà. De l'altre costat, Ferran Torrent hi aportava el seu punt de vista. L'escriptor de Sedaví, autor de quatre novel·les que li han estat adaptades, apuntava: "Allò que importa de les adaptacions és que arpleguen l'esperit de la novel·la, més enllà que s'hi facen alguns canvis d'arguments".

PRATS I CAMPS

PRATS I CAMPS

De dalt a baix, Josep Miquel Santacreu i Pelai Pagès; Ventura Pons i Joan Àlvarez, durant la seva intervenció; Damià Gallardo, Javier Celaya, Laura Borràs, Xavier Badosa i Vicent Partal.

PRATS I CAMPS

“Estudiar els còmics sota el franquisme és ben atractiu”

PRATS I CAMPS
 “El franquisme va prohibir un còmic de Flash Gordon en què aquest lluitava contra un exèrcit que tenia claríssimes connotacions nazis”

Vicent Sanchis, periodista de trajectòria llarga, ex-director d'EL TEMPS i dels diaris *El Observador* i *Avui*, actual director de Barça TV i vice-president primer d'Òmnium Cultural, ha guanyat el Joan Fuster d'enguany amb una obra amena que no defuig, però, l'anàlisi rigorosa. S'ha capbussat als arxius de la censura per copsar els efectes sobre els còmics de Flash Gordon.

—Deveu haver xalat molt.

—I tant! Com un ginjol! Moltíssim.

—Hi ha Flash Gordon, hi ha polítici, hi ha història...

—M'interessa molt la cultura popular. Sempre m'han agradat els còmics, i estudiar-los durant el franquisme té un atractiu ben especial. S'hi percep quina és la nova manera d'expressar-se en un règim molt bèstia, amb l'afegit que és un àmbit molt poc investigat.

—Heu anat a Alcalá de Henares, la seu de l'únic arxiu de la censura que resta. Els de Barcelona i València els van destruir, de fet.

—Sí, allà hi ha totes les carpetes sobre *tebeos*, còmics i premsa que encara queden. Primer se n'encarregava el Ministeri de la Guerra; després, la Falange; des-

Vicent Sanchis (València, 1961) ha obtingut el premi Joan Fuster d'assaig amb 'Franco contra Flash Gordon', un títol suggeridor rere el qual s'amaga un estudi de la censura franquista als còmics.

prés, el Ministeri d'Educació Nacional, i finalment, cap a l'any 1953, el Ministeri d'Informació i Turisme.

—Ningú no s'havia interessat gaire per aquesta temàtica.

—Hi van entrar una mica Vázquez de Parga, Enric Larreula i Antonio Martín, que és qui ho ha fet més. Però bé, sí, són quatre pàgines d'un llibre, un capítol en un altre, una conferència... A Madrid, però, ningú no hi havia anat fins ara. A més,

ja han desaparegut totes les editorials que feien *tebeos* a Espanya des del 1939. Per tant, trobar-ne vestigis als arxius de les editorials és impossible, tret de Bruguera, de la qual Ediciones B conserva una part. M'acaben d'obrir les portes per tal de veure les cartes que els enviaven.

—La idea de l'estudi us ve de lluny. Essent un xiquet, veieu que l'edició d'*El Guerrero del Antifaz* del 1944 no té res a veure amb la del 1971...

—Sí, a l'inici t'adones que el règim, legítimament per la violència, la considera normal i legítima. Als còmics, fins i tot resultava encomiable. Era ben usual, doncs, que *El Guerrero del Antifaz* fera una estesa de moros a cada *tebeo*, o que diguera “muere, maldito perro” o “moro del demonio”! El 1971, el franquisme ja havia estilitzat les formes i havia signat tot de tractats internacionals, sempre condicionat per la conjuntura internacional i amb la finalitat d'homologar-se als règims veïns. Els moros cauen sense cap fletxa que els travesse el cor, i ja no els diuen “perros”. Els anys 40 i 50 hi ha *tebeos* contra els jueus que els 70 ja no es poden publicar, també.

—El 1947, a Flash Gordon no el deixen ser antinazi, per exemple.

—Les aventures de Flash Gordon s'esdevenen en un planeta imaginari que es diu Mongo, i el 1942, l'autor, Alex Raymond, el porta a la Terra per lluitar contra un exèrcit que té claríssimes connotacions nazis. El franquisme ho prohibeix. En canvi, l'autor de *Phantom* —l'*Home Emmascarat*— el porta a la selva de Borneo a lluitar contra els japonesos —pel que se'ls veu a la cara—, i el franquisme ho permet sempre que no es diga que són japonesos. Quina manera de fer equilibris... De l'eix, els agradaven els alemanys i no els japonesos, potser perquè físicament eren inferiors.

—La censura va per dècades?

—Sí. A la guerra només poden publicar-se la falangista *Flechas* i la carlina *Pelayos*. Després, fins el 1952-53, són molt durs amb l'erotisme, contra la moral i contra tot allò que ataca els valors del règim. I d'aleshores fins al 1977, compten valors afegits, inspirats en una pedagogia una mica més moderna i menys estrictes amb la moral. Malgrat tot, tot allò que el franquisme considerava que anava contra el règim, s'eliminava.

Victor Maceda